

éppen, az atlaszfunkció nem más, mint tematikus térképek összehasonlítása a képernyőn, a kartográfiai funkció akkor él, amikor az egyik ábrázolási módszert egy másikra cserélünk, a térképhasználói funkció pedig mérések végrehajtását, GIS-t jelent. A földrajz egységén nevelkedett, az érett nemzedékhez tartozó tudós számára ezeket a dolgokat szétválasztani értelmetlenség, a komputernek a szigorú formalizáltság iránti igénye azonban mindezt igenis megköveteli.

Bengt RYSTEDT szokásos szintetizáló előadása ezúttal sem maradhatott el. Mondandójában két, az ICA hivatalos definíciói közé javasolt meghatározás is elhangzott. Az első: az atlasz egy bizonyos területre és egy vagy több földrajzi témára vonatkozó földrajzi adatok rendszerezett és koherens gyűjteménye analóg vagy digitális formában, alapja egy forgatókönyv (narrative), és lehetőséget nyújt a tartalmi tájékozódásra, a tárolt információ visszakeresésére, elemzésére és megjelenítésére (O. KOOP, 1993). A második: az elektronikus atlasz egy elsősorban elektronikus környezetben használatos atlasz (E. SIEKIERSKA-TAYLOR, 1991). Talán mondani sem kell, jelen beszámoló szerzője melyiket tartja a szerencsésebb meghatározásnak. Az elektronikus atlaszok tipizálása (csak lapozható; részben interaktív; GIS-alapú művek) már külön kategóriába sorolja az Interneten adatbázisként megjelenő és szerkesztő programokkal ellátott atlaszokat, amelyek azonban funkciójukban nem tekinthetők a többi elektronikus atlaszhoz képest merőben új találmánynak. A szerkesztő programok között folyamatban van a szerzői rendszerek (authoring systems) előállítására, főként CD-ROM-ok kialakítására.

Az utóbbi időben az európai közösség tevékenységében hangsúlyt kapott az információs piacot, az adatok hozzáférhetőségét és használatát szabályozó jogrendszer kimunkálása, különös tekintettel a közzsféra (public) és a magánszféra (private) kapcsolatára (információ szolgáltatásának kötelezettsége, elérhetőség különböző esetekre, egyes személyek kiválasztott szerepe, szerzői jogok rendezése stb.). Nyilvánvaló, hogy az ingyenesen hozzáférhető, ill. a súlyos költségekkel beszerezhető adatok között átmenetek vannak, és ez Nyugaton is problémát jelent. Az előadó értesülései egy 1996 júniusi stockholmi konferenciáról származtak, ahol többek között az is felvetődött, hogy a kormányzatok alapvető információikat az Interneten helyezték el; ezzel elkerülhető lenne, hogy egyes ügynökségek haszon reményében forgalmazzák azokat.

A prágai munkaülés tehát híven tükrözte a világban uralkodó viszonyokat. Az atlaszkartográfia helyzetéről diadaljelentések hangzottak el az óceán túlsó partjáról jöttek részéről, még óvatos optimizmusnak sem nevezhető szkepticizmus jellemezte a nyugat-európaiakat, attól keletre pedig... Legjellemzőbb volt az, hogy ezekből az országokból – a tanácskozás helyszínének közelsége dacára – szinte alig akadt résztvevő.

BASSA LÁSZLÓ

HUNGEO '96

Földrajzi és térképészeti kiállítás az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetben 1996 augusztus 12–23.

Az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, a Magyar Földrajzi Társaság, az ELTE Térképtudományi Tanszéke, az MH Tóth Ágoston Térképészeti és Katonaföldrajzi Intézete, valamint Terézváros Önkormányzata e kiállítás megrendezésével kívánt tisztelegni a Honfoglalás 1100 éves évfordulója előtt. A HUNGEO '96 egyéb rendezvényeihez (az ezekről tájékoztató beszámoló a Földrajzi Közlemények 1996/4. számában olvasható) kapcsolódva szemléltettük a hazai földrajzi kutatások és a térképészet néhány fontosabb témakörét, eredményét. A földrajzi témakörök kiállítása mellett így vázlatosan bemutatathattuk a VI. kerület – Terézváros – múltbeli arculatát és a jövőt alapozó rekonstrukciós terveit; a magyar katonai térképészet két évszázadon átívelő munkálatainak főbb állomásait, valamint az ELTÉ-n folyó oktató, kutató és fejlesztő térképészet jellegét is. A

kiállítás szervezésében-rendezésében e sorok íróján és az FKI munkatársain kívül főként TREMMEL Ágoston ny. alezredes, KLINGHAMMER István tszv. egy. tanár és PÉTERVÁRI László MFT könyvtáros vállalt sok munkát.

A kiállítás naponta 10-től 16-óráig állt nyitva a nagyközönség számára, ünnepnapokon is. Ünnepélyes megnyitójára augusztus 12-én, hétfőn került sor mintegy 70 meghívott vendég, a sajtó, a kerületi kábel TV és a közszolgálati TV képviselőinek a jelenlétében. BERÉNYI István intézet igazgató üdvözlő szavai után BORSÁNY György terézvárosi polgármester és MAROSI Sándor MFT elnök megnyitó beszédeire került sor (1. kép). A kiállítást várankozáson felüli érdeklődés kísérte, naponta átlagosan 50 látogató tisztelte meg érdeklődésével. Közülük sokan elismerő megjegyzéseket írtak kiállításunk vendégkönyvébe. Többen sajnálkoztak, hogy – iskolai szünet lévén – diákcsoportok látogatására nem kerülhetett sor. A HUNGEO '96 résztvevőinek csoportos látogatása külön örömrökre szolgált. A folyosókon összesen 7 tablót, a „titkársági” díszteremben 13 tablót, az igazgatói szobában 5 tablót, az igazgatóhelyettesi szobában pedig 7 tablót helyeztünk el, természetesen megfelelő tájékoztató-magyarázó szövegekkel.

1. kép. A közös kiállítást megszervező intézmények vezetői a megnyitón. (Balról jobbra: CSERI József ezredes, az MH TÁTKI parancsnoka; KLINGHAMMER István, BERÉNYI István, BORSÁNY György, MAROSI Sándor, SUARA Róbert, a Cartographia Kft. főmérnöke; SZANYI Kelemen, a Cartographia Kft. térképszerkesztője; BREZSNYÁNSZKY Károly, a Magyar Állami Földtani Intézet igazgatója; LANTOS Péter, Terézváros főépítésze)

Kis kiállítási kalauz

Az Andrássy út 62. sz. alatti székházunkba belépve, a bejáratnál szemben a magyar térképészet egyik alapvető, első alkotásának a reprodukcióját állítottuk ki (a „Lázár deák”-féle térképet), mellette a Kárpát-medence nagyméretű dombortérképét, és részletes geomorfológiai térképét. A látogatók itt olvashattak rövid tájékoztatót

az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet és a 125 éves Magyar Földrajzi Társaság működésének történetéről. A bejárattól jobbra nyíló könyvtárunk előterében a kiállítás ideje alatt az Intézet gondozásában eddig megjelent és megvásárolható tudományos műveket, konferencia kiadványokat és térképeket helyeztük el. Az alsó lépcsőforduló előterében két üvegszekrényben és 5 db üvegfedelő tárolóban a Magyar Földrajzi Társaság és az intézeti könyvtár térkép- és könyvritkaságai közül állítottunk ki néhányat. A földszinti és az első emeleti lépcsőfordulóban Magyarország és Budapest nagyméretarányú felszínalakítási térképeit helyeztük el. A díszterem előterében az Intézetünkben készített Magyarország Nemzeti Atlasza új pótlapjai (pl. a helyi adók településszintű térképe, az 1990. és az 1994. évi választások eredményeinek összehasonlító térképei, vagy a környezetszennyeződés térképei) szerepeltek egy tablón; ugyanitt a látogatók válogathattak az Intézetünk kutatóinak tollából származó tanulmányok különnyomatai, a kiállítási kalauz másolatai és egyéb ingyenes ismertető kiadványok közül, mint afféle tudományos „szóróanyagból”, a Cartographia Kft, a Paksi Atomerőmű „szóróanyagaiból”.

A kiállítás dísztermében – a balról jobbra haladást feltételezve – először az egy- és negyedszázados Magyar Földrajzi Társaság működésének néhány tárgyi emlékét és egy-két értékes, első kiadású térképet (pl. a TELEKI-féle, 1910-es etnikai térképet) tekinthettek meg az érdeklődők egy üvegszekrényben és három tablón.

Tovább haladva, a bal oldali teremben az ELTE Térképtudományi Tanszéke munkatársainak, doktoranduszainak és hallgatóinak a munkáiból összeállított válogatás volt látható. A kiállított térképek bemutatták a tanszéken folyó oktatási és kutatási tevékenységet és áttekintést adtak a nemzetközi együttműködésben készülő munkákról. A kiállított diplomamunkákat kézbe lehetett venni, a helyszínen felállított számítógépen pedig bárki tetszése szerint lehívhatta, kinagyíthatta, feliratozhatta és újraszínezthette a világ bármely tájának térképét. Ez utóbbi különösen a fiatalabb generáció és a gyerekek tetszését nyerte meg.

Visszatérve a díszterembe, a 45 éve alapított MTA Földrajztudományi Kutató Intézet tevékenységét szemlélhető táblákat helyeztünk el. Az Intézet hagyományos, nemzetközileg elismert tudományos tevékenységének középpontjában a geomorfológiai kutatás és térképezés áll. Erre épült annak a tablónak a témája, amely a földrajzi tájban lejátszódó természeti folyamatok közötti összefüggések feltárását, az ismeretek szintetizálását és az eredmények publikálását mutatta be, utalással a tabló alatti asztalon elhelyezett tájféldrajzi kötetekre, amelyek többek között a regionális tervezés tudományos megalapozása céljából is készültek Intézetünkben.

A tájféldrajz egyik sajátos alaputatási területe a geoökológia, amelyből – mintegy ízelítőként – Buda kedvezőtlen beépítési adottságú területeit, a Rózsadomb felszín típusait, valamint a Bakonyvidéki geoökológiai információs rendszerének rövid ismertetését állítottuk ki. Az ország egyik legértékesebb megújuló erőforrása az agroökológiai potenciál, amelynek több évtizedes kutatása földrajzi információs rendszer alkalmazásával érte el az optimális és racionális vetésszerkezet térképes „kiszámításának” lehetőségét; ennek illusztrálására Pest és Bács-Kiskun megye példáját szerepeltettük a kiállításon. Ugyancsak korszerű, úrfelvételes kutatás módszerét ismertette az a 15 évet felölelő földhasznosítási változásokat regisztráló folyamatábrára, amelyet a Kiskunság aridifikációját érintő projektünkkel kapcsolatban mutattunk be.

Az ipari társadalmakban a természeti adottságoktól részben független ipari térségek, városok, erőművek is kialakulhatnak, megváltoztatva a földrajzi táj korábbi szerkezetét. A mérnökgeomorfológiai kutatásokra és a környezeti hatásvizsgálatokra a Paksi Atomerőműhöz kapcsolódó projektjeink eredményeiből mutattunk be néhány környezetgeomorfológiai és geomorfológiai fációs térképet. Ezek a kutatások hozzájárulnak a természeti és művi környezet egyensúlyának megteremtéséhez, a környezetbarát tevékenység kialakításához. A komplex környezeti hatásvizsgálatok is ehhez a témához kapcsolódnak. Fényképekkel gazdagon illusztrált tabló utalt az elmúlt időszak nagy projektjeire (pl. a „Nyírád kontra Hévíz”-re, a Bős-Nagymarosi vízlépcső szigetközi hatásvizsgálatára, az Alcsi-Holt-Tisza rekreációs célú vizsgálatára és a környezetminősítő alaptérképekre).

A társadalmi tér állandó, a természetihez képest gyors változásban van. Közép-Európa mai országhatárai, az egyes régiók gazdasági-társadalmi súlya, a települések száma, nagysága, szerepköre folytonosan módosul. A Magyarországon regisztrált menekültek számának változását, a világháborúk utáni menekülthullámokat és kitelepítéseket, a jugoszláv polgárháború okozta kényszerű vándorlásokat, ill. az ezekkel kapcsolatos kutatómunkánk ismertetését külön tabló képviselte. Ezzel összefüggésben a népesség etnikai alapú területi átrétegződése is igen fontos tényező Közép-Európában. Színes képek és térképek kavalkádjá érzekeltette a Kárpát-medence etnikai összetételét, kultúrtájainak jellegét, ill. az ezekkel kapcsolatos kutatásainkat (pl. Magyarország és Erdély etnikai térképe, a cigányság helyzete, a Kárpát-medence jellegzetes városainak – Kassa, Pozsony, Galánta, Léva, Szabadka, Ijvidék, Arad, Temesvár, Marosvásárhely, Kolozsvár – etnikai arculata).

A tájak és települések évszázadok alatt kialakult jellege éppen olyan érték, mint környezetünk természeti erőforrásai. A társadalmi tér leggyorsabban fejlődő és változó göcai a nagyvárosok, amelyek gazdasági-társadalmi-kulturális kisugárzása meghatározó a regionális fejlődés szempontjából is. Budapest a Kárpát-medence

legnagyobb metropolisa, városszerkezetében változatos életlehetőségeket kínáló városrészeivel. A földrajzi kutatás hozzájárul ennek a városi térnek a megismeréséhez, ezzel a várostervezés, az önkormányzatok és a társadalmi szervezetek munkáját segíti. Látványos légifotókon mutattuk be fővárosunk lakókörnyezeti típusait (pl. Újjak, Batthyány tér: city funkció; Lipótváros: hivatali negyed; Wekerle telep, Kőbánya: munkás lakótelep; Várnegyed: idegenforgalom; Ferenc tér környéke: rehabilitáció; Íjmányásföld: lakótelep-sziget kertes övezetben; Pesterzsébet: falusias; Rózsadomb: zárt sorossá váló beépítés).

A szemlélődést a jobboldali kisteremben folytatva, a Magyar Honvédség Tóth Ágoston Térképészeti és Katonaföldrajzi Intézetének gyűjteményét tekinthette meg a látogató. A 18.–19. sz. első fele legnagyobb térképező munkálatainak – az I. és a II. katonai felmérésnek – emlékei igazolják, hogy a kor színvonalán álló nagy térképművek születtek. Érdekeséggé váltuk föl a figyelmet Neu ezredes szép kivitelű Balaton térképére és a mai felmérő műszerek elődeire. A 19. sz.-ban bekövetkezett technikai fejlődés szinte kényszerítette a még pontosabb és részletesebb – mérésekre és tervezésre stb. alkalmas – térképek létrehozását. Ez valósult meg a III. katonai felmérés során. Figyelemre méltó tény, hogy ezek a térképek már közhasználatra is rendelkezésre álltak. Az itt bemutatott felmérési térkép 11 színben készült.

A következő két tablón az önálló magyar katonai térképezés emlékeivel találkozhatott a látogató. A nehéz körülmények között induló, működésében sokáig korlátozott intézmény termékeivel az európai élvonalba került. Tevékenysége a közművelődést is szolgálta és a hazai térkép kultúra fejlődésének fontos tényezőjeként tartjuk számon.

A katonai térképészet két további tablója a mai intézmény működésének tárgyi emlékeit, kiadványait mutatta be. Figyelemre méltók voltak a felmérési dokumentumok, munkarészek. Az Intézet ma már szinte korlátlanul hozzáférhető kiadványaival – a katonai kötelezettségek teljesítése mellett – a hazai térképvasztékok, a magyar térképészet egészét gazdagítja.

Ismét visszatérve a díszterembe, először egy Budapest tágabb környezetét szemléltető, nagyméretarányú dombortérképet, majd a kerületünk, Terézváros önkormányzata által rendelkezésünkre bocsátott anyagból összeállított tablókat láthattunk. Ezen a két tablón szerepelt az első, német nyelvű terézvárosi térkép eredeti példánya a 19. sz.-ból, az Andrássy út és a Nagykörút nyomvonalának kijelölését tartalmazó 1871-es városrendezési térkép és a sugárúti telkek kiárusítását meghirdető szórólap. A múlt bemutatása mellett a jelenlegi városrendezési térkép, az ún. „Pesti Broadway” városrész rendezésének terve, az eredeti formájukban felújított terézvárosi épületek homlokzati tervrajzai és fényképei.

Ezzel a szerény kiállítással – a teljesség igénye nélkül – szemléltetni kívántuk szakterületeink főbb tevékenységeinek néhány eredményét, emlékéit. Abban a reményben tettük ezt, hogy sikerült tisztelt látogatóink és vendégeink érdeklődését felkelteni intézményeink munkásságának részletesebb megismerése és kiadványainak tanulmányozása iránt.

TÓZSA ISTVÁN

Európai Regionális Geomorfológiai Konferencia

Budapest –Veszprém, 1996 április 9-12.

A magyar kutatók és egyetemi oktatók kezdettől fogva tevékenyen részt vettek az új szakmai tömörülés, a Geomorfológusok Nemzetközi Szövetsége (IAG) munkájában. Már az első, 1985-ben Manchesterben rendezett, nemzetközi konferenciára népes magyar delegáció utazott el, tagjai előadásokban, posztereken számoltak be kutatásaikról és a Szövetség megszervezéséhez is hozzájárultak. 1993-ban, a kanadai Hamiltonban tartott, harmadik értekezleten az IAG vezetősége azzal tisztelte meg a magyar geomorfológiát, hogy – jelentkezésünket elfogadva – az 1996. évi regionális összejövetel színhelyéül hazánkat jelölte ki. Ebben az évben tulajdonképpen